

Selkokieli - tärkeää vai turhaa? Katsaus hyödyllisyyteen eri väestöryhmissä

Ida Hedman (522604)

Emmi-Lotta Pirhonen (2306009)

Kandidaatintutkielma

Ohjaaja: Raymond Bertram

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Psykologian ja logopedian laitos,

logopedia

Kevät 2025

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä

TURUN YLIOPISTO

Psykologian ja logopedian laitos/Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

HEDMAN, IDA & PIRHONEN, EMMI-LOTTA: Selkokieli - tärkeää vai turhaa?
Katsaus hyödyllisyyteen eri väestöryhmissä

Kandidaatintutkielma 34 s

Logopedia

Toukokuu 2025

Selkokieli on yleiskieltä yksinkertaisempi kielimuoto, joka on mukautettu sisällöltään, rakenteeltaan ja sanastoltaan helpommin luettavaksi ja ymmärrettäväksi. Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia ymmärtää tai lukea yleiskieltä. Selkokielen käyttäjäkunta on moninainen ja laaja. Tyypillisimpiä käyttäjäryhmiä ovat muun muassa kehitysvammaiset, S2-puhujat sekä henkilöt, joilla on haasteita lukutaidossa. Tässä tutkimuksessa halutaan selvittää, onko kirjoitettu selkokielinen viestintä hyödyllisempää kuin yleiskielinen viestintä erilaisille selkokieltä hyödyntäville väestöryhmille. Tutkimuksessa kohderyhmiin sisältyi kehitysvammaisia, toiminnallisen luku- ja kirjoitustaidottomuuden omaavia aikuisia, lukihäiriödiagnoosin omaavia nuoria aikuisia sekä normaaliin väestöön kuuluvia aikuisia. Tutkimuksessa on myös tarkoitus selvittää, millaiset asiat vaikuttavat selkokielen hyödyllisyyteen. Tässä tutkimuksessa käsitellään sanojen pituuden, yleisyyden, toistumisen, visuaalisen tuen sekä yhdyssanojen osiin jakamisen ja läpinäkyvyyssasteen vaikutusta selkokieleen.

Tämän systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tietokantahaku toteutettiin APA PsycINFO -tietokannassa. Katsaukseen sisällytettiin ainoastaan tutkimukset, joissa kohderyhmänä olivat nuoret tai aikuiset, ja joissa tarkasteltiin nimenomaan kirjoitettua selkokieltä. Tutkimuksissa käytetyt tutkimusmenetelmät sisälsivät muun muassa avoimia kysymyksiä, silmänliikekameran avulla kerättyä tietoa lukemiskäyttäytymisestä, ymmärtämisestä ja muistia mittaavia kysymyspatteristoja, itsearviointilomakkeita sekä tekstien luettavuuden arviointeja.

Tämän tutkimuksen tulokset antavat tukea siihen, että selkokieli on hyödyllistä tietyille erityisryhmille, kuten kehitysvammaisille. Normaaliväestön kohdalla vaikutukset vaihtelivat eri tutkimuksissa. Lisäksi tutkimus osoitti, että kuvat, yhdyssanojen segmentaatio, sanojen frekvenssi, pituus ja toisto vaikuttavat selkokielen hyödyllisyyteen positiivisesti. Selkokielisen materiaalin teossa kannattaa hyödyntää näitä rakenteellisia piirteitä.

Asiasanat: selkokieli, kirjoitettu selkokieli, lukeminen, ymmärtäminen

1. Johdanto.....	4
1.1. Selkokieli.....	4
1.2. Selkokielen käyttäjryhmät.....	5
1.3. Selkokielen tavoite ja alkuperä.....	6
1.4. Selkokieli Suomessa	7
1.5. Tutkimuskysymykset	8
2. Menetelmät	8
3. Tulokset.....	9
3.1. Tutkimuksen aineisto	10
3.2. Yksilön ominaisuuksien rooli selkokielen vaikuttavuudessa.....	17
3.2.1. Kehitysvammaiset henkilöt.....	17
3.2.2. Normaaliväestö	19
3.2.3. Lukutaitotason vaikutus	21
3.3. Selkokielen rakenteen ja tyylin merkitys	22
3.3.2. Yhdyssanan segmentaatio ja läpinäkyvyys	24
3.3.3. Sanojen pituuden, yleisyyden ja toistumisen merkitys	25
4. Pohdinta	27
4.1. Tutkimuksen keskeisimmät tulokset.....	27
4.2. Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitteet.....	29
4.3. Tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimusehdotukset.....	30
4.4. Yhteenveto	31
Lähteet	33

1. Johdanto

Tämän systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on selvittää, onko kirjallinen selkokielen viestintä hyödyllistä sekä erilaisille sitä käyttäville kohderyhmille että normaaliväestölle. Aihe on ajankohtainen, koska selkokieli on ilmiönä melko uusi. Selkokieli voi tarjota mahdollisuuksia esimerkiksi erilaisten vähemmistöryhmien entistä tasavertaisempaan yhteiskunnalliseen osallistumiseen, joten on oleellista tietää, millaisessa kontekstissa selkokielen hyödyt ovat suurimmat. Kyseessä on myös resurssikysymys: mikäli selkokielen hyödyt ovat vähäiset, selkokielistä materiaalia ei ole kannattavaa tuottaa.

Selkokielen hyötyjä eri väestöryhmille on aiemmin tarkasteltu tutkimuksissa ja kirjallisuuskatsauksissa. Esimerkiksi Chinnin ja Homeyardin (2017) kirjallisuuskatsaus käsitteli sitä, onko selkokielen käyttö kannattavaa kehitysvammaisille henkilöille. Tämä systemaattinen kirjallisuuskatsaus tarjoaa laajemman ja useampia käyttäjäryhmiä kattavan kuvan kooten yhteen aiempaa tietoa. Tarkoituksena on selvittää, millaiset asiat vaikuttavat selkokielen hyödyllisyyteen tai mahdolliseen hyödyttömyyteen. Tämä pitää sisällään erilaiset kohderyhmät sekä selkokielen sisäiset tyyllivalinnat.

1.1. Selkokieli

Selkokieli on yleiskieltä helpommin ymmärrettävää ja yksinkertaisempaa kieltä (Lindholm & Vanhatalo, 2021). Selkokieli on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Selkokielessä huomioidaan lukijoiden kielelliset tarpeet käyttämällä tuttuja sanoja ja helppoja lauserakenteita sekä poistamalla ylimääräistä tietoa.

Selkokielen suuntaviivat ovat eri kielissä hieman erilaisia. Esimerkiksi saksalaisissa suuntaviivoissa, joita käsitellään tässä esimerkinomaisesti, on huomioitu yhteensä 17 kieliasuun vaikuttavaa asiaa, jotka on jaettu kuuteen eri osa-alueeseen: visuaaliseen osa-alueeseen, sanarakenteeseen, sanastoon, lauserakenteeseen, semantiikkaan ja tekstirakenteeseen (Maaß, 2020). Visuaaliseen osa-alueeseen kuuluu tavallista suurempi fonttikoko, uusien virkkeiden ja sanojen alkaminen uudelta riviltä sekä tekstin keskitys vasemmalle. Sanarakenteeseen liittyvät piirteet ovat lyhyiden sanojen käyttö, yhdyssanojen katkaiseminen väliviivoilla sekä se, ettei lyhenteitä tai passiivia käytetä. Sanasto koostuu helposti ymmärrettävistä sanoista ja vierasperäisten sanojen käyttöä vältetään. Mikäli

vierasperäisiä sanoja käytetään, ne selitetään. Sanojen valinnassa kiinnitetään huomiota myös niiden frekvenssiin, eli siihen, kuinka usein sana esiintyy kielessä (Rivero-Contreras ym., 2023). Korkeafrekvenssiset sanat ovat yleisiä ja tuttuja useimmille kielen puhujille, kun taas matalafrekvenssiset sanat esiintyvät harvoin ja saattavat olla vähemmän tunnettuja. Esimerkiksi suomen kielessä talo on korkeafrekvenssinen sana, kun taas noituus on matalafrekvenssinen.

Lauserakenteessa olennaisin piirre on se, että lauseet pidetään lyhyinä (Maaß, 2020). Semantiikan osa-alueella merkittävä piirre on se, ettei kieltomuotoja käytetä. Tekstirakenteessa puolestaan pyritään käyttämään samoja sanoja samoista asioista synonyymien sijaan. Lisäksi olennaisin informaatio esitetään ensiksi ja rakenne on selkeä: esimerkiksi väliotsikoita hyödynnetään. Lukijaa myös puhutellaan suoraan.

Selkokieleen liittyvä terminologia on moninaista. Englannin kielessä käytössä ovat esimerkiksi termit *easy language*, *easy-to-read language*, *easy-to-understand language*, *easy read*, *easy-read*, *clear language*, *simplified language* ja *simple language* (Lindholm & Vanhatalo, 2021). Useat eri termit vaikeuttavat eri maiden selkokielitutkijoiden ja selkokielen asiantuntijoiden yhteistyötä. Tärkeää on myös huomioida ero selkokielen ja selkeän kielen (engl. *plain language*) välillä. Selkeällä kielellä tarkoitetaan kieliasua, joka on tarkoitettu nopeuttamaan ja helpottamaan maallikkojen tekstinymmärrystä. Selkeää kieltä hyödynnetään esimerkiksi, kun lakiteksteistä tehdään laajalle yleisölle ymmärrettävämpiä. Selkokieli on yleensä suunnattu erityisryhmille, joita käsitellään seuraavassa luvussa tarkemmin. Selkokieli on kieliasultaan yleensä selkeääkin kieltä yksinkertaisempaa, mutta tutkimusta selkokielen ja selkeän kielen eroista ja vaikuttavuudesta on niukasti. Useissa maissa selkeällä kielellä on myös selkokieltä vakaampi asema esimerkiksi lain edessä - laki voi velvoittaa julkisia palveluita tuottamaan selkeäkielistä materiaalia. Selkokielen asema on puolestaan usein heikompi: selkokielellä on vakaa laillinen asema ainoastaan Saksassa.

1.2. Selkokielen käyttäjäryhmät

Selkokielen tyypilliset käyttäjäryhmät voidaan jakaa henkilöihin, joiden tarve selkokielelle on sisäsyntyinen ja luultavasti pysyvä, henkilöihin, joiden kielelliset taidot ovat heikentyneet elämänsä aikana sekä henkilöihin, jotka tarvitsevat selkokieltä väliaikaisesti tai joilla on käytössään toinen primäärikieli (Lindholm ym., 2011). Ensimmäiseen kohderyhmään voivat kuulua esimerkiksi kehitysvammaiset henkilöt ja autismikirjolla olevat henkilöt. Toiseen ryhmään voivat

kuulua muun muassa afasiasta tai muistihäiriöstä kärsivät henkilöt. Kolmas ryhmä voi pitää suomalaisessa kontekstissa sisällään esimerkiksi suomea tai ruotsia opettelevat maahanmuuttajat tai viittomakieltä äidinkielenään puhuvat. Kaikki käyttäjäryhmät ovat yhtä tärkeitä. Yksi henkilö voi kuulua myös useampaan eri selkokielen kohderyhmään. Tyypillisesti kehittyvät lapset on yleensä rajattu ulos selkokielen kohderyhmästä, mutta tietyissä tilanteissa, kuten lasten saadessa luettavakseen huoltajuusdokumentteja tai hoito-ohjeita, selkokieltä voidaan hyödyntää (Lindholm & Vanhatalo, 2021). Joissakin maissa, kuten Itävallassa, myös ohimenevät ja lyhytaikaiset kognitioon vaikuttavat seikat – kuten väsymys tai sairastaminen – voidaan tulkita tarpeiksi hyödyntää selkokieltä.

Käyttäjäryhmä voi vaikuttaa siihen, mitkä selkokielen osa-alueet hyödyttävät lukijaa eniten. Sanaston muokkaaminen yksinkertaisemmaksi voi hyödyttää useita eri kohderyhmiä: yksinkertaiset sanat opitaan yleensä ensiksi ja esimerkiksi muistisairauden myötä ne menetetään viimeisenä (Leskelä & Uotila, 2020). Yksinkertainen sanasto voi siten muistisairaiden henkilöiden lisäksi hyödyttää erityisesti vierasta kieltä opettelevia henkilöitä. Muistihäiriöstä kärsiviä henkilöitä voi erityisesti hyödyttää myös selkokielen yksinkertainen lauserakenne, joka vähentää työmuistin kuormitusta. Konkretisoiva sanasto ja yksinkertainen kielioppi hyödyttävät myös kehitysvammaisia henkilöitä. Lukukokemukseen vaikuttaa lisäksi tekstin visuaalinen olemus. Visuaalinen selkeys ja yksinkertaisuus voi hyödyttää erityisesti lukihäiriöisiä henkilöitä.

1.3. Selkokielen tavoite ja alkuperä

Nyky-yhteiskunnat perustuvat pitkälti kielellisille rakenteille: niin koulutuksella, laeilla, arvoilla ja normeilla, uskonnolla, tieteellä kuin politiikallakin on kielellinen perusta (Lindholm & Vanhatalo, 2021). Moderneissa yhteiskunnissa – toisin kuin ennen – uskotaan, että kaikilla tulee olla yhtäläinen oikeus osallistua yhteiskunnan toimintaan ja saada informaatiota saavutettavalla tavalla. Tämä inkluusio voidaan saavuttaa muun muassa hyödyntämällä selkokielistä materiaaleja. Selkokieltä voidaan pitää yhtenä saavutettavan kommunikaation keinona muiden joukossa: muita, kenties tutumpia, saavutettavan kommunikaation metodeja ovat esimerkiksi pistekirjoitus, kuvailutulkkaus ja viittomakieli.

Selkokieltä on alettu hyödyntää eri maissa eri aikoihin (Lindholm & Vanhatalo, 2021). Esimerkiksi Ruotsissa selkokieltä on hyödynnetty jo 1960-luvulla. Pian tämän jälkeen Pohjoismaissa alettiin

tehdä yhteistyötä esimerkiksi selkokielisten sanomalehtien tuottamiseksi. Sen sijaan saksalaisen selkokielen (alkuperäiskielellä *leichte sprache*) konsepti syntyi vasta 2010-luvulla, mutta se oli luonteeltaan strukturoidumpi ja systemaattisempi Pohjoismaihin verrattuna. Vammaisten oikeuksien yleissopimus (Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD) hyväksyttiin YK:n yleiskokouksen toimesta vuonna 2006. Sopimus on parantanut selkokielen asemaa useissa maissa. Eurooppalainen yhteistyö selkokielen saralla on lisääntynyt viime vuosina. Tähän on vaikuttanut muun muassa lisääntynyt tutkimuksen määrä.

1.4. Selkokieli Suomessa

Tämä kandidaatintutkielma ei perehdy erityisesti suomalaiseen selkokieleeseen – yksikään systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen sisällytetyistä artikkeleista ei käsittele suomenkielistä selkokieltä. Tämä luku käsittelee kuitenkin selkokielen asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa, koska se mahdollistaa tutkimuksen tulosten syvemmän ymmärtämisen ja hyödyntämisen myös suomalaisessa kontekstissa.

Suomessa on hyödynnetty selkokieltä vuosikymmenten ajan (Leskelä, 2021). Selkokielen malli omaksuttiin Ruotsista 1980-luvun alkupuolella. Selkosuomi ja selkoruotsi nähdään virallisten kielten variaatioina, ei niinkään omina kielinä. Siten niitä eivät suojaa kielilain säädökset, jotka esimerkiksi takaavat kaikille suomen- ja ruotsinkielisille mahdollisuuden saada viranomaisyhteyksissä palvelua omalla äidinkielellään (Kielilaki [KieliL] 1:2.1 §). Usealle suomalaiselle selkokieli on kuitenkin ainoa keino ymmärtää luettavaa informaatiota (Leskelä, 2021). Selkokieli on Suomessa heikossa laillisessa asemassa, mutta asenteet sitä kohtaan ovat enimmäkseen positiivisia. Selkokielistä materiaalia tuottavat ja sen asemaa puolustavat muun muassa Selkokeskus, Selkokielen neuvottelukunta, ruotsinkielisen selkokielen valtakunnallinen asiantuntijakeskus (LL-Center), Yleisradio, Kotimaisten kielten keskus, Kehitysvammaisten tukiliitto, Klaara-verkosto ja Papunet-verkkopalvelu. Selkokielistä palveluita tukevat rahallisesti esimerkiksi Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Sosiaali- ja terveysministeriö.

Selkokielistä materiaalia Suomessa tuottavan Selkokeskuksen vuoden 2019 tarvearvion mukaan Suomessa on noin 650 000–750 000 henkilöä, jotka kuuluvat selkokielen kohderyhmiin (Selkokeskus, 2019). Arvio perustuu muun muassa Tilastokeskuksen ja THL:n tietoihin sekä lukutaitotutkimuksiin. Selkokielisten materiaalin tarve on kasvanut. Syitä käyttäjämäärän kasvuun voivat olla esimerkiksi maahanmuuttajaväestön osuuden lisääntyminen, väestön ikääntyminen ja

nuorten lukutaidon heikentyminen. Selkokielen merkitystä ja tulevaisuuden asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa käsitellään lisää luvussa 4.

1.5. Tutkimuskysymykset

Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää, 1) onko kirjoitettu selkokielineen viestintä hyödyllisempää kuin yleiskielinen viestintä erilaisille selkokieltä hyödyntäville väestöryhmille ja 2) millaiset asiat vaikuttavat siihen, onko selkokieli hyödyllistä vai hyödytöntä, jopa turhaa.

2. Menetelmät

Tutkimus toteutettiin systemaattisena kirjallisuuskatsauksena. Aineistohaku suoritettiin 25.3.2025 APA PsycInfo -tietokannasta. Aineistohaku rajautui yhteen tietokantaan aikataulusyistä. PsycInfo-tietokanta valikoitui käytetyksi tietokannaksi, koska se kattaa laajasti käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteiden tutkimusta ja soveltui tutkimuskysymyksiin. Haku rajattiin vertaisarvioituihin artikkeleihin. Aihetta ei rajattu vuosiluvun mukaan, koska selkokieli on ilmiönä melko uusi.

Artikkeleiden sisäänottokriteerit olivat: 1) tutkimuksen tuli koskea kirjoitettua selkokieltä, 2) kohderyhmänä tuli olla nuoret tai aikuiset, 3) selkokielen tai sen osa-alueiden oli oltava tutkimuksessa riippumattomana muuttujana, 4) tutkimuksen tuli olla kirjoitettu kielellä, jota pystymme luotettavasti ymmärtämään ja 5) tutkimuksessa tutkittiin selkokielen vaikuttavuutta. Katsaukseen sisällytettiin suomen- ja englanninkieliset tutkimukset. Artikkeleiden poissulkukriteerit peilasivat sisäänottokriteereitä.

Hakulausekkeena käytettiin:

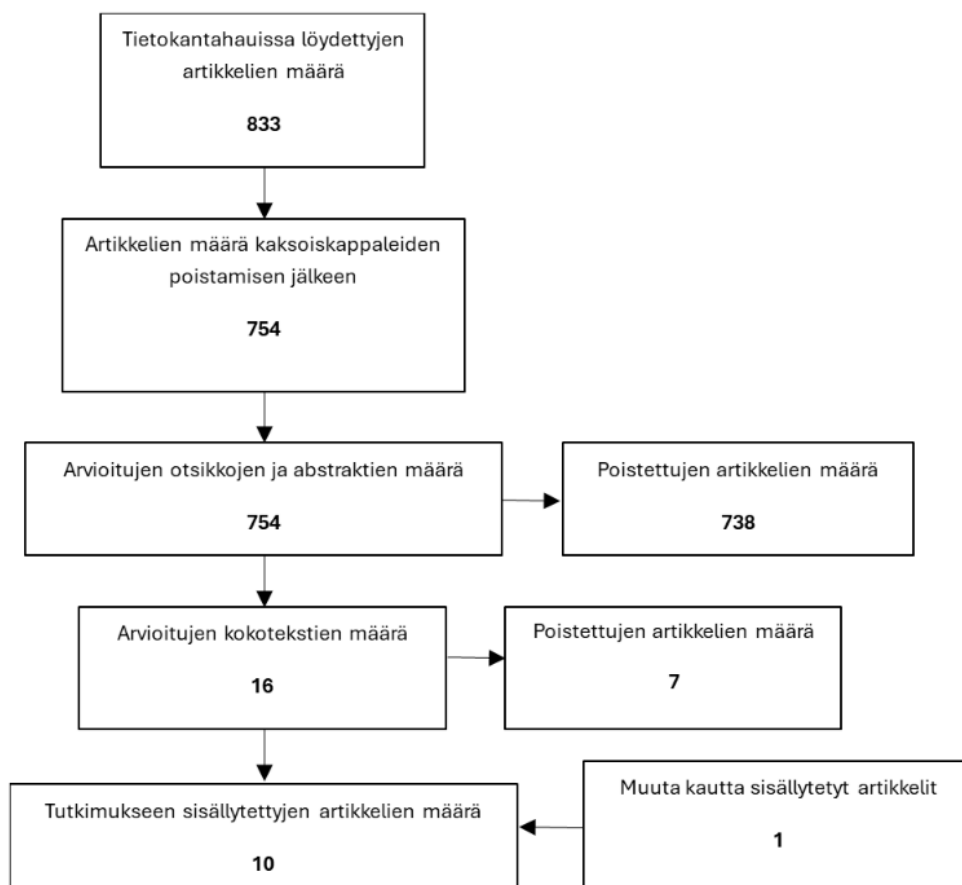
```
("easy read" OR "easy to read" OR "easy languag*" OR "plain languag*" OR "simplified languag*")  
AND (comprehen* or understand*)
```

Tietokantahaun tuloksena löydettiin 833 artikkelia, joista kaksoiskappaleiden poiston jälkeen jäljelle jäi 754 artikkelia. Artikkeleiden karsimiseen käytettiin Rayyan-ohjelmaa, jossa artikkelit käytiin sokkoutettuna läpi. Artikkeleita tarkasteltiin ensin otsikko- ja tiivistelmätasolla, jonka jälkeen

hylättiin artikkelit, jotka eivät vastanneet sisäänotto- ja poissulkukriteerejä. Kokotekstivaiheeseen eteni 16 artikkelia, joista katsaukseen hyväksyttiin yhdeksän. Lisäksi hyväksyimme katsaukseen yhden ohjaajamme suosituksen kautta löytyneen artikkelin. Tutkimukseen valikoitui sisäänotto- ja poissulkukriteerit täyttävät 10 artikkelia. Artikkelien sisällyttämistä katsaukseen havainnollistetaan vuokaaviona kuvassa 1.

Kuva 1

Vuokaavio tutkimusten sisällyttämisestä katsaukseen

3. Tulokset

Tässä systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa selvitettiin, onko kirjoitettu selkokielineen viestintä hyödyllisempää kuin yleiskielinen viestintä erilaisille selkokieltä hyödyntäville väestöryhmille. Lisäksi selvitettiin, miten erilaiset asiat voivat vaikuttaa siihen, onko selkokieli hyödyllistä vai

hyödytöntä. Tässä luvussa kuvaillaan ensin tutkimukseen sisällytettyä aineistoa, jonka jälkeen käsitellään erilaisten yksilön ominaisuuksien roolia selkokielen hyötyvaikutuksissa. Lopuksi käsitellään sitä, miten selkokielen sisäiset rakenne- ja tyylivalinnat voivat vaikuttaa sen ymmärrettävyyteen ja hyötyihin. Tuloksiin on sisällytetty myös silmänliiketutkimuksen käyttöä ja tuloksia selkokielen tutkimuksen kontekstissa.

3.1. Tutkimuksen aineisto

Lopulliseen katsaukseen valikoitui 10 artikkelia, joissa tutkittavien ikä vaihteli 15–81 ikävuoden välillä. Tutkimuksien kohderyhmiä olivat normaaliväestö, kehitysvammaiset, vanhukset, lukihäiriöiset sekä alempaan koulutustasoon kuuluvat henkilöt. Tutkimukset olivat vuosilta 2017–2025. Suurin osa (8) oli toteutettu 2020-luvulla. Tutkimusten kokonaiskoehenkilömäärä oli 2931. Tutkimuksista suurin osa oli toteutettu Saksassa (3) ja Isossa-Britanniassa (2). Loput tutkimuksista oli toteutettu Suomessa (1), Kreikassa (1), Japanissa (1), Espanjassa (1) ja Sveitsissä (1). Tutkimuksen aineisto ja keskeisimmät tulokset on esitetty taulukossa 1. Kootut tiedot olivat tutkimuksen tekijät, julkaisuvuosi ja -maa, tutkimuksen kohderyhmä ikäjakaumineen, otoskoko sekä keskeisimmät tutkimusmenetelmät ja -tulokset.

Tutkimuksissa tarkasteltiin kattavasti erilaisia selkokielen kohderyhmiä. Tutkimuksista kolme (Buell ym., 2020; Frondén & Kaakinen, 2023; Ladias ym., 2022) tarkasteli kehitysvammaisten henkilöiden selkokielen käyttöä. Frondénin ja Kaakisen (2023) tutkimuksessa mukana oli myös normaaliväestöstä koostuva kontrolliryhmä. Ladiaksen ja kumppaneiden (2022) tutkimus oli puolestaan tapaustutkimus neljästä yläkouluikäisestä kehitysvammaisesta oppilaasta. Myös Pappertin ja Bockin (2020) tutkimuksessa osallistujina oli kehitysvammaisia aikuisia, mutta samaan koeryhmään kuului lisäksi toiminnallisen luku- ja kirjoitustaidottomuuden omaavia aikuisia. Rivero-Contrerasin ja kumppaneiden (2021) tutkimuksessa kohderyhmään kuului lukihäiriödiagnoosin omaavia nuoria aikuisia.

Tutkimuksista loput käsitelivät normaaliväestöön kuuluvia henkilöitä (Bauer ym., 2025; Okuhara ym., 2020; Rivero-Contreras ym., 2023; Schatz ym., 2017; Schmutz ym., 2019). Tutkimuksissa havainnoitiin esimerkiksi koulutustaustan (Rivero-Contreras ym., 2023) ja iän (Schatz ym., 2017) vaikutuksia selkokielen hyötyihin ja vastaanottamiseen. Vain osassa tutkimuksista vertailtiin selko- ja standardikielen keskinäisiä vaikutuksia tutkimusjoukkoon (Bauer ym., 2025; Okuhara ym., 2020; Schatz ym., 2017; Schmutz ym., 2019).

Selkokielen sisäisiä rakenne- ja tyyliseikkoja sekä niiden vaikutuksia tarkasteltiin viidessä tutkimuksessa (Frondeén & Kaakinen, 2023; Pappert & Bock, 2020; Rivero-Contreras ym., 2021; Rivero-Contreras ym., 2023; Schatz ym., 2017). Manipuloituja ja tutkittuja kielen ja ulkoasun muuttujia olivat esimerkiksi sanojen pituus, yleisyys ja toistuminen, visuaalinen tuki sekä yhdyssanojen osiin jakaminen.

Tutkimusmenetelminä valikoituneissa tutkimuksissa hyödynnettiin muun muassa ymmärtämistä ja muistia mittaavia kysymyspatteristoja, itsearviointia, tekstin luettavuuden arviointia, avoimia kysymyksiä sekä silmänliikekameran tarjoamaa tietoa lukemiskäyttäytymisestä. Tutkimukset menetelmineen on esitelty tarkemmin taulukossa 1.

Taulukko 1.

Sisällytettyjen artikkeleiden keskeisimmät tiedot

Tekijät, julkaisuvuosi ja -maa	Otoskoko	Kohderyhmä	Kieli	Tutkittavien ikähaarukka (vuosina)	Keskeiset tutkimusmenetelmät	Keskeiset tulokset
Bauer, I., Kunz, T., & Gummer, T. (2025). Saksa	$n = 2005$ Standardikieliryhmä $n = 1024$ Selkokieliryhmä $n = 981$	Normaaliväestöön kuuluvia henkilöitä	saksa	18–69	Kysymyspatteristo ja arviointiosa, joka piti sisällään itse kyselyä arvioivia kysymyksiä. Kysely toteutettiin erikseen standardikieliryhmälle ja selkokieliryhmälle Vastauskäyttäytymistä arvioitiin esimerkiksi keskeyttämis- ja vastaamattomuusprosentteilla, suoritusnopeudella sekä vastausten eriytymisellä.	Vastaamiseen käytetty aika lisääntyi selkokieltä käytettäessä, mutta vaikutus katosi, kun kysymysten pituus huomioitiin. Lisäksi vastausten vaihtelevaisuus (<i>engl. coefficient of variation</i>) lisääntyi. Muilla tutkituilla osa-alueilla merkitseviä tuloksia ei havaittu. Oletettavasti matalamman lukutason omaavien alaryhmien vastaajien, kuten muuta kieltä kuin saksaa äidinkielenään puhuvien vastaamattomuusprosentti oli pienempi ja vastausten eriytyminen suurempi selkokieltä käytettäessä. Korkean lukutason omaavat puolestaan vastasivat selkokieliseen kysymyskokonaisuuteen hitaammin. Selkokielestä ei kuitenkaan havaittu olevan haittaa korkeammakaan lukutaidon omaaville vastaajille.
Buell, S., Langdon, P. E., Pounds, G., & Bunning, K. (2020). Iso-Britannia	$n = 60$ Osallistujat jaettiin satunnaistetusti, mutta lukutaitotasot tasapainottaen neljään ryhmään, $n = 15$ 1. Yksinkertaisin selkokieli ohjauksen kanssa 2. Monimutkaisin selkokieli ohjauksen kanssa 3. Yksinkertaisin selkokieli ilman ohjausta 4. Monimutkaisin selkokieli ohjauksen kanssa	Kehitysvammaisia henkilöitä paikallisista päivätoimintayksiköistä	englanti	Mediaani-ikä 38;09	Tutkittavat suorittivat “ <i>Easy Read Task</i> ” -tehtävän, jossa he lukivat mukautettua – selkokielen helpointa ja haastavinta ilmiänsä vastaavaa – terveystiedon ja vastasivat ymmärrystä mittaaviin kysymyksiin.	Yksinkertaistettu kieli tai ohjaus eivät ulkoisina tekijöinä vaikuttaneet osallistujien tekstinymmärrykseen. Ohjauksella ei ollut vaikutusta niin yksinkertaisen kuin monimutkaisenaan tekstin kohdalla. Suurin osa ymmärrystuloksesta selittyi vastaajien sisäsyntyisillä tekijöillä, kuten tekstinymmärryksen tasolla ja sanaston koolla.

Tekijät, julkaisuvuosi ja -maa	Otoskoko	Kohderyhmä	Kieli	Tutkittavien ikähaarukka (vuosina)	Keskeiset tutkimusmenetelmät	Keskeiset tulokset
Frondeén, C., & Kaakinen, J. (2023). Suomi	<i>n</i> = 19 Kohderyhmä <i>n</i> = 11 Kontrolliryhmä <i>n</i> = 8	Kohderyhmä kehitysvammaisia henkilöitä paikallisesta päivätoimintayksiköstä Kontrolliryhmä paikallisia yliopisto-opiskelijoita	ruotsi	Kohderyhmä: 18–65 Kontrolliryhmä: 18–45	Osallistujat lukivat kaksi viranomaistekstiä selkoruotsiksi. Samalla seurattiin heidän silmänliikkeitään. Lukemisen jälkeen osallistujat vastasivat suullisesti kysymyksiin, joissa testattiin heidän muistiaan ja pyydettiin arvioimaan tekstin kiinnostavuutta ja ymmärrettävyyttä.	Sanan pituus ja yleisyys vaikuttivat katsefiksaatioiden kestoon ja vaikutus oli huomattavampi kohderyhmässä. Sanan toistuminen vaikutti vain joihinkin tutkittuihin mittareihin, ja vaikutus oli vähäinen molemmissa ryhmissä. Kohderyhmän ymmärrys ja mieleen palauttaminen oli heikkoa molemmissa teksteissä kontrolliryhmään verrattuna. Heidän lukunopeutensa oli kontrolliryhmää hitaampi.
Ladias, G., Iatraki, G., & Soulis, S.-G. (2022). Kreikka	<i>n</i> = 4	Lievästi kehitysvammaisia oppilaita erityisopetuksen koulusta	kreikka	15–16	Verrattiin lähtötilannetta ja intervention myötä tapahtuvaa kehitystä. Interventiossa opetuksessa hyödynnettiin selkokielistä materiaalia helpompaa ymmärtämisen tasoa. Oppilaat vastaanottivat myös opettajan ohjausta.	Oppilaiden ymmärrys parantui intervention myötä huomattavasti. Myös oppilaat itse pitivät selkokielistä materiaalia helpompana ymmärtää ja hyödyllisenä.
Okuhara, T., Ishikawa, H., Ueno, H., Okada, H., Kato, M., & Kiuchi, T. (2020). Japani	<i>n</i> = 400 Osallistujat jaettiin satunnaisesti standardikieli- ja selkokieli-ryhmiin (<i>n</i> = 200)	Normaaliväestöön kuuluvia henkilöitä	japani	40–69	Ryhmät saivat luettavakseen terveyteen ja kuntoiluun liittyviä tekstejä, selkokieli-ryhmä selkokielisen ja standardikieli-ryhmä alkuperäisen version. Kiinnostusta kuntoiluun kohtaan arvioitiin ennen ja jälkeen lukemisen. Materiaalin lukemisen jälkeen käytössä oli kokoelma kysymyksiä muun muassa kuntoiluun liittyvistä uskomuksista ja itsepystyvyydestä.	Itsepystyvyys oli merkittävästi korkeampi selkokieli-ryhmässä standardikieli-ryhmään verrattuna. Myös muut mittarit osoittivat hyötyjä selkokieli-ryhmässä, mutta tulokset eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Myös osallistujien kokemus tekstin ymmärrettävyydestä oli tilastollisesti merkittävästi korkeampi selkokieli-ryhmässä kuin standardikieli-ryhmässä.

Tekijät, julkaisu- ja -maa	Otoskoko	Kohderyhmä	Kieli	Tutkittavien ikähaarukka (vuosina)	Keskeiset tutkimusmenetelmät	Keskeiset tulokset
Pappert, S., & Bock, B. M. (2020). Saksa	Koe 1: <i>n</i> = 38, jaettu osaryhmiin diagnoosin mukaan Koe 2: <i>n</i> = 18	Natiiveja saksan kielen puhujia Koe 1: Kehitysvammaisia tai toiminnallisen luku- ja kirjoitustaidottomuuden omaavia henkilöitä Koe 2: Opiskelijoita, sujuvia lukijoita	saksa	Koe 1: 20–65 Koe 2: 21–32	Osallistuja näki tietokoneen näytöllä sanoja tai pseudosanoja leksikaalisessa päätöstestissä, ja hänen piti päätellä, onko sana tuttu vai ei. Sanalistat koostuivat läpinäkyvistä ja läpinäkyttömistä yhdyssanoista sekä täytesanoista. Yhdyssanat esitettiin sekä yhteen että väliviivan kanssa kirjoitettuna.	Lukutaidon tasosta riippumatta läpinäkyttömät yhdyssanat aiheuttivat pidempiä päätösaikoja kuin läpinäkyvät yhdyssanat Kokeessa 1 väliviivan kanssa kirjoitetut yhdyssanat prosessoitiin nopeammin kuin yhteen kirjoitetut, kokeessa 2 puolestaan hitaammin. Kokeessa 1 tehtiin enemmän virheitä läpinäkyttömien kuin läpinäkyvien yhdyssanojen kohdalla.
Rivero-Contreras, M., Engelhardt, P. E., & Saldaña, D. (2021). Iso-Britannia	<i>n</i> = 40 Kohderyhmä <i>n</i> = 20 Kontrolliryhmä <i>n</i> = 20	Natiiveja englannin kielen puhujia ja yliopisto-opiskelijoita Kohderyhmä diagnosoituja lukihäiriöisiä nuoria aikuisia	englanti	Kohderyhmä: 18–43 Kontrolliryhmä: 18–22	Osallistajat lukivat kohdesanoja sisältäviä lauseita. Muuttuvia tekijöitä olivat visuaalinen tuki ja kohdesanojen yleisyys. Lukemisen jälkeen kysyttiin auditiivisesti ymmärtämistä mittaava kysymys, johon koehenkilö vastasi näppäimistöä painamalla. Silmänliikkeitä seurattiin silmänliikekameralla.	Osallistajat arvioivat lauseet helposti ymmärrettäviksi; kontrolliryhmän osallistajat enemmän kuin lukihäiriöiset. Kaikki osallistajat arvioivat kuvalliset lauseet helpommiksi ymmärtää. Kuvan läsnäolo näkyi lyhyempinä katsefiksaation viipymisaikoina. Yleisesti esiintyvät (<i>engl. high-frequency</i>) kohdesanat johtivat nopeampaan lukemiseen, mutta korkean ja matalan frekvenssin kohdesanojen lukuaikojen erot olivat tilastollisesti merkitseviä vain osallistujilla, joilla oli heikompi sanavarasto ja vähemmän tekstialtistusta.
Rivero-Contreras, M., Engelhardt, P. E., & Saldaña, D. (2023). Espanja	<i>n</i> = 60 Otos jaettiin kahteen ryhmään (<i>n</i> = 30) koulutustaustan perusteella	Natiiveja espanjan kielen puhujia Ei kehitysvammaa, lukemisvaikeutta,	espanja	16–58	Osallistajat lukivat lauseita, joissa muuttuvana tekijänä oli visuaalinen tuki ja lauseeseen sisällytetyn sanan yleisyys. Lisäksi he vastasivat oikein/väärin -kysymykseen ja	Kuvan läsnäolo johti tarkempaan ymmärtämiseen sekä sana- että lausetasolla. Kuvan läsnäolo lisäsi ymmärtämisen tarkkuutta molemmissa ryhmissä, mutta yliopistoryhmä suoriutui tarkemmin. Lisäksi kuva lyhensi

sensorista tai neurobiologista häiriötä

Ryhmä 1 aikuisopiskelijoita, koulutusvuosien keskiarvo 12.10 v.

Ryhmä 2 yliopisto-opiskelijoita, koulutusvuosien keskiarvo 18.77 v.

arvioivat lauseen ymmärrettävyyttä.

Silmänliikkeitä seurattiin silmänliikekameralla.

prosessointiaikaa, kun lause sisälsi harvinaisen sanan. Sen sijaan yleisten sanojen kohdalla prosessointiajat olivat jo valmiiksi lyhyempiä, eikä kuvan läsnäololla ollut yhtä suurta vaikutusta. Nämä vaikutukset olivat havaittavissa molemmissa ryhmissä.

Aikuisopiskelijat ymmärsivät lauseita heikommin kuin yliopisto-opiskelijat. Aikuisopiskelijat käyttivät enemmän aikaa lauseiden lukemiseen.

Tekijät, julkaisuvuosi ja -maa	Otoskoko	Kohderyhmä	Kieli	Tutkittavien ikähaarukka (vuosina)	Keskeiset tutkimusmenetelmät	Keskeiset tulokset
Schatz, T., Haberstroh, J., Bindel, K., Oswald, F., Pantel, J., Paulitsch, M., Konopik, N., & Knopf, M. (2017). Saksa	$n = 159$ Osallistujat jaettiin nuoriin ($n = 87$) ja vanhoihin ($n = 72$) osallistujiin ja viiden eri tutkimusasetelman ryhmään	Normaaliväestöön kuuluvia henkilöitä	saksa	Nuorten ryhmä: 17–59 Vanhojen ryhmä: 60–81	Osallistujille esitettiin lääketieteellinen suostumusmenettely. Heidän tuli kuvitella sairastavansa kuvitteellista sairautta. Osallistujat lukivat ryhmänsä mukaan eritasoisia tekstejä: Yleiskielinen ilman lisättyä kuvaa, yleiskielinen kuvan kanssa, kehitetty selkokieli (<i>engl. Elaborated Plain Language</i>), selkokieli ilman lisättyä kuvaa ja selkokieli kuvan kanssa. Ymmärrystä mitattiin avoimilla kysymyksillä. Myös mielialaa arvioitiin lukemista ennen sekä sen jälkeen.	Nuoremmat osallistujat ymmärsivät tekstiä paremmin kuin vanhemmat osallistujat. Kielen tason vaikutus vaihteli iän mukaan. Nuoremmat saivat parempia tuloksia yleiskielisestä tekstistä kuin vanhemmat. Vanhemmat puolestaan saivat parempia tuloksia kehitetyn selkokielen (<i>engl. Elaborated Plain Language</i>) teksteistä. Kuvatuen vaikutus oli epäjohdonmukaista. Tekstin lukemisen jälkeen osallistujien valmiiksi negatiivinen mieliala pysyi muuttumattomana tai mieliala laski. Vanhojen ryhmän osallistujat raportoivat keskimäärin positiivisempaa mielialaa ennen tekstin lukemista.

Schmutz, S., Sonderegger, A., & Sauer, J. (2019). Sveitsi	n = 128 Osallistujat jaettiin kahteen ryhmään (n = 64), joista toinen luki yleiskieltä ja toinen selkokieltä	Pääasiallisesti psykologian opiskelijoita, ei- vammaisia	saksa	Mediaani-ikä 26;03	Osallistujat lukivat ryhmänsä mukaan nettisivua joko yleiskielellä tai selkokielellä. Heidän piti ratkaista etsintä- ja lukemistehtäviä. Lisäksi he arvioivat verkkosivua, vastasivat muistamiskysymyksiin, sisällön tunnistustehtävään ja tosi/epätosi -väittämiin. Kaksi viikkoa kokeen jälkeen tehtiin lisää muisti-, tunnistus- ja tosi/epätosi -tehtäviä.	Selkokieli lisäsi sisällön tunnistamista ja paransi tosi/epätosi -väittämien pistemääriä. Selkokielifersion käyttäjät tarvitsivat enemmän aikaa tekstin lukemiseen ja antoivat alhaisempia arvioita tekstin miellyttävyydestä ja aikeesta palata verkkosivulle.
--	---	---	-------	-----------------------	--	--

3.2. Yksilön ominaisuuksien rooli selkokielen vaikuttavuudessa

Seuraavissa luvuissa tarkastellaan yksilön ominaisuuksien, kuten älykkyysosamäärän, lukutaito- ja koulutustason sekä iän asemaa selkokielen vaikuttavuudessa ja käyttömahdollisuuksissa.

3.2.1. Kehitysvammaiset henkilöt

Kehitysvammaisia henkilöitä kohderyhmänä käsitelleet tutkimukset (Buell ym., 2020; Frondén & Kaakinen, 2023; Ladias ym., 2022) olivat tutkimusmenetelmiltään keskenään erilaisia, mutta kaikissa haluttiin selvittää selkokielen käytön tai sen osa-alueiden vaikutusta tekstin ymmärrettävyyteen. Tutkimuksista kahdessa (Buell ym., 2020; Frondén & Kaakinen, 2023) osallistujat olivat aikuisia, kun taas Ladiaksen ja kumppaneiden (2022) tutkimuksessa osallistujat olivat yläkouluikäisiä koululaisia. Sekä Buellin kumppaneineen (2020) että Frondénin ja Kaakisen (2023) suorittamissa tutkimuksissa koehenkilöt oli rekrytoitu paikallisista kehitysvammaisten päivätoimintayksiköistä.

Buellin ja kumppaneiden (2020) tutkimuksessa riippumattomina muuttujina olivat selkokielen vaikeustaso ja saatavilla ollut ohjaus, joiden mukaan osallistujat jaettiin neljään ryhmään. Kaikki tutkittavien lukemat tekstit olivat selkokielistä, mutta niiden taso vaihteli helpoimmasta eli kielellisesti yksinkertaisimmasta vaikeimpaan eli kielellisesti monimutkaisimpaan selkokielen ilmiäsuun. Tekstit olivat Englannin terveysministeriön (Department of Health, DoH) tuottamia selkokielistä materiaaleja, ja ne käsitelivät ruokavaliota ja mahdollisimman terveenä pysymistä. Kielen yksinkertaisempi ilmiäsu ei vaikuttanut osallistujien ymmärrykseen. Ymmärrystulokset selittyivät pääasiallisesti vastaajien sisäsyntyisillä tekijöillä, kuten esitietomateriaaliin sisältyvillä tiedoilla sanavarastosta ja luetun ymmärtämisen tasosta.

Frondénin ja kumppaneiden (2023) tutkimuksessa kehitysvammaisista koostuvan ryhmän luetun ymmärtäminen oli heikkoa huolimatta siitä, että luettavat materiaalit olivat selkoruotsiksi. Ymmärtämistä mitattiin kysymällä suullisesti, mitä osallistujat muistivat lukemastaan. Yksikään osallistujista ($n = 11$) ei kyennyt palauttamaan mieleen tekstin pääkohtia. Mieleen palauttaminen ei onnistunut, vaikka koehenkilöillä olisi ollut ennakkotietoa tekstin käsittelemästä aihealueesta. Tutkimuksessa tutkittiin myös selkokielisten viranomaismateriaalien vaikutusta normaaliväestöön.

Näitä havaintoja käsitellään luvussa 3.2.2. Tutkimuksessa havainnoituja selkokielen sisäisiä muuttujia, kuten sanojen pituuden ja toistumisen vaikutusta käsitellään tarkemmin luvussa 3.3.3.

Ladiaksen ja kollegoiden (2022) tutkimuksessa seurattiin neljän 15–16-vuotiaan lievästi kehitysvammaisen nuoren luetun ymmärtämisen taitojen kehittymistä kaksi viikkoa kestäneen selkokieli-intervention aikana. Oppilaiden lähtötasomittauksissa todetut lukutaitotasot vaihtelivat erittäin korkean ja erittäin matalan välillä. Interventiossa käytetyt tekstit olivat kirjastojen kansainvälisen kattojärjestön (International Federation of Library Institutions and Associations, IFLA) ohjeistuksien mukaisesti tuotettuja, mukailivat käytössä olevien koulukirjojen tekstejä ja käsittelivät muun muassa rasismia, sotaa ja Euroopan unionia. Tutkimusdataa kerättiin esimerkiksi tiedon ja tekstin kontekstin omaksumista mittaavilla kysymyksillä sekä oppilaiden omia ajatuksia, tunteita ja tulkintoja tiedustelemalla. Kaikkien oppilaiden luetun ymmärtämisen tasot kohenivat intervention aikana. Oppilaat kertoivat kokeneensa selkokiellisen materiaalin hyödylliseksi ja helpoksi käyttää. He toivoivat, että voisivat tulevaisuudessa hyödyntää lisää selkokiellisiä tekstejä.

Buellin ja työryhmän (2020) tutkimuksessa aikuiset osallistujat saivat myös ohjausta tekstin ymmärtämisen parantamiseksi. Ohjaus sisälsi tekstin ja aihealueen tiivistämistä, pääkohtien ja päätelmien selkeyttämistä, esimerkkikysymysten tarjoamista sekä seuraamusten löytämistä teksti-informaatiosta (engl. *a prediction of "what might happen"*). Ohjauksella ei havaittu olevan vaikutusta osallistujien tekstinymmärtämiseen. Myös Ladiaksen ja kumppaneiden (2022) tutkimuksen koehenkilöt vastaanottivat ohjausta osana tutkimusasetelmaa. Ohjaus toteutettiin osana selkokieli-interventiota ja se oli kahdenkeskisesti tapahtuvaa. Tämän tutkimuksen kontekstissa ohjauksella tarkoitettiin esimerkiksi positiivisen palautteen antamista oikeasta vastauksesta, virheiden korjaamista, toiminnanohjauksen tukemista ja uusien vastausmahdollisuuksien tarjoamista. Tutkimuksen efektikokoarvot antoivat aiheutta uskoa, että ohjauksella oli merkitsevä vaikutus luetun ymmärtämisen kohenemiseen lievästi kehitysvammaisilla oppilailla.

Näiden tutkimusten perusteella selkokielen vaikutus oli vähäinen kehitysvammaisen aikuisväestön luetun ymmärtämiseen (Buell ym., 2020; Frondén & Kaakinen, 2023), kun taas nuorille laajemmassa mittakaavassa ja pidemmällä aikavälillä toteutettuna interventiona siitä oli sekä objektiivista että subjektiivista hyötyä (Ladias ym., 2022).

3.2.2. Normaaliväestö

Tutkimukseen valikoituneista artikkeleista viisi (Bauer ym., 2025; Okuhara ym., 2020; Rivero-Contreras ym., 2023; Schatz ym., 2017; Schmutz ym., 2019) tutki selkokielen vaikutuksia normaaliväestössä. Lisäksi kolmessa tutkimuksessa (Pappert & Bock, 2020; Rivero-Contreras ym., 2021; Frondén & Kaakinen, 2023) tutkittiin myös normaaliväestöstä koostuvaa kontrolliryhmää. Seuraavaksi käsitellään edellä mainittujen tutkimusten tuloksia ja normaaliväestön sisäisten tekijöiden, kuten iän ja koulutustaustan, mahdollista vaikutusta selkokielen hyötyihin.

Selko- ja standardikielen vaikutuksia vertaileva tutkimusasetelma oli yhteensä neljässä tutkimuksessa (Bauer ym., 2025; Okuhara ym., 2020; Schatz ym., 2017; Schmutz ym., 2019). Tulokset selkokielen hyödystä olivat ristiriitaisia: Okuharan ja työryhmän (2020) ja Schmutzin ja kumppaneiden (2019) tutkimuksissa normaaliväestön jäsenet ymmärsivät selkokielistä tekstimateriaalia paremmin kuin yleiskielistä materiaalia. Okuharan ja kumppaneiden (2020) tutkimuksessa kyseessä oli tutkittavien kokemus tekstin ymmärrettävyys objektiivisen ymmärrystason sijaan. Bauerin ja kumppaneiden (2025) sekä Schatzin ja kumppaneiden (2017) tutkimuksissa vastaavaa vaikutusta ei havaittu, paitsi tarkemmin määriteltyjen osaryhmien osalta. Näitä osaryhmätuloksia käsitellään myöhemmin tässä luvussa sekä luvussa 3.2.3. Bauerin ja työryhmän tutkimuksessa (2025) selkokielellä ei kuitenkaan havaittu myöskään olevan haitallisia vaikutuksia normaaliväestön vastauskäyttäytymiseen.

Schatzin ja kumppaneiden (2017) tutkimuksessa tutkittavat oli jaettu kahteen ryhmään heidän ikänsä mukaan. Nuorten ryhmässä tutkittavat olivat 17–59-vuotiaita ja vanhojen ryhmässä 60–81-vuotiaita. Tutkittavat lukivat viittä eri tekstimateriaalia, jotka olivat standardikielinen materiaali, standardikielinen materiaali kuvatuella, kehitetty selkokielinen (engl. *elaborated plain language*) materiaali, selkokielinen materiaali ja selkokielinen materiaali kuvatuella. Kehitetyllä selkokielellä tarkoitettiin vanhuksia kohtaan yleensä käytetystä puhe- ja kielenkäyttötyylistä (engl. *elderspeak*) johdettua kieliasua. Tutkimusasetelmassa osallistujat saivat luettavakseen lääketieteellisen suostumusmenettelyn. Heidän tuli kuvitella sairastavansa kuvitteellista sairautta. Ymmärtämistä mitattiin avoimilla kysymyksillä. Nuorten ryhmässä selkokielen vaikutus luetun ymmärtämiseen oli kuvien vaikutus huomiotta jätettäessä negatiivinen: kieliasun yksinkertaistuessa ymmärtäminen oli heikompaa. Vanhojen ryhmässä parhaimmat ymmärtämistulokset saavutettiin käytettäessä kehitettyä selkokieltä. Tulokset kuvatuena vaikutuksesta olivat ristiriitaisia, ja niitä käsitellään tarkemmin luvussa 3.3.1. Tutkimuksen perusteella on aihetta pohtia, hyötyykö vanhempi väestö selkokielisestä

materiaalista nuorempaa väestöä enemmän, ja voiko selkokielen materiaali olla nuoremmalle väestölle jopa haitallista ymmärtämisen kontekstissa.

Koulutustaustan vaikutusta selkokielen materiaalin vaikuttavuuteen tutki Rivero-Contrerasin ja työryhmän tutkimus vuodelta 2023. Tutkittavat oli jaettu kahteen yhtä suureen ryhmään koulutustaustan perusteella. Ryhmät koostuivat aikuisopiskelijoista ja yliopisto-opiskelijoista. Aikuisopiskelijat olivat opiskelleet keskimäärin 12,10 vuotta, yliopisto-opiskelijat puolestaan 18,77 vuotta. Tutkimuksessa tarkemmin eriteltyjen kuvatuena ja sanojen yleisyyden vaikutusta ymmärrettävyyteen käsitellään tarkemmin myöhemmissä luvuissa. Aikuisopiskelijat ymmärsivät tutkimuksessa esitettyjä lauseita heikommin kuin yliopisto-opiskelijat. Osallistujat arvioivat lauseiden ymmärtämistä myös subjektiivisesti. Vaikka suoriutumisessa oli eroja, arvioivat molemmat ryhmät esitetyt lauseet yhtä helpoiksi lukea. Tutkimuksen perusteella selkokielen materiaali ei riittä tasoittamaan koulutustaustan aiheuttamaa eroa tekstinymmärryskyvyssä.

Selkokielen vaikutusta tunteisiin – suoraan tai epäsuorasti – tarkastelivat Okuharan ja kumppaneiden (2020), Schatzin ja kumppaneiden (2017) sekä Schmutzin ja kumppaneiden (2019) tutkimukset. Okuharan ja kollegoiden (2020) tutkimuksessa tarkasteltiin kirjallista terveystietoa ja sen vaikutusta osallistujiin. Yksi tutkittavista osa-alueista oli koehenkilöiden itsepystyvyyden (engl. *self-efficacy*) tunne. Itsepystyvyyttä mitattiin pyytämällä koehenkilöitä arvioimaan, olivatko he samaa mieltä siitä, että he kykenevät aerobiseen kuntoiluun. Ryhmässä, jonka lukema materiaali oli selkokielistä, itsepystyvyys oli tilastollisesti merkitsevästi korkeammaksi arvioitua.

Myös Schatzin ja kumppaneiden (2017) tutkimuksessa käsiteltiin selkokielen vaikutusta tunteisiin ja niiden muutoksiin erilaisten kirjallisten materiaalien lukemisen myötä. Tulosten mukaan kirjallisen materiaalin laadulla, kuten tekstin helppolukuisuuden asteella tai kuvatuena läsnäololla, ei ollut vaikutusta affektin muuttumiseen tekstin lukemisen myötä. Valmiiksi negatiivinen mieliala pysyi muuttumattomana tekstin lukemisen jälkeenkin, kun taas positiivinen mieliala muuttui negatiivisemmaksi lääketieteellisen tekstin lukemisen jälkeen. Tulokset olivat vastaavanlaiset kaikissa ryhmissä, vaikka huomioon otettiin sekä ikäryhmäjako että tekstin laatu. Schmutzin ja kumppaneiden (2019) tutkimuksessa puolestaan yksi mitatuista muuttujista oli osallistujien mielipide tekstistä. Osallistujat pitivät selkokielistä tekstistä tilastollisesti merkitsevästi vähemmän kuin standardikielistä tekstistä.

Kootusti voidaan todeta, että tutkimukseen sisällytettyjen artikkeleiden perusteella selkokielen vaikutukset normaaliväestöön ovat moninaiset: osassa tutkimuksista vaikutusta ei todettu (Bauer ym., 2025), osassa se oli positiivinen (Okuhara ym., 2020; Schmutz ym., 2019), ja osassa selkokielen käyttö jopa heikensi ymmärtämistuloksia (Schatz ym., 2017). Vaikuttaa siltä, että normaaliväestönkin sisällä selkokieli hyödyttää eniten erityisryhmiä, kuten ikääntyneempää väestöä ja maahanmuuttajataustaisia henkilöitä. Näiden tutkimusten perusteella voidaan myös todeta selkokielellä olevan mahdollisia vaikutuksia ihmisten tunnekokemuksiin, vaikkakin laajoja johtopäätöksiä on pitäydyttävä tekemästä tutkimusten rajallisuuden ja ristiriitaisuuden vuoksi. Lisää aiheesta luvussa 4.

3.2.3. Lukutaitotason vaikutus

Tähän systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen sisällytetyissä artikkeleissa tutkittiin myös lukutaitotason vaikutusta selkokielen vastaanottamiseen ja vaikutukseen (Bauer ym., 2025; Pappert & Bock, 2020; Rivero-Contreras ym., 2021). Bauerin ja kumppaneiden tutkimuksessa osallistujien välisiä muuttujia tarkasteltaessa huomattiin, että oletettavasti matalamman lukutaitotason omaavilla osallistujilla, kuten osallistujilla, jotka eivät olleet tutkimuksessa käytetyn kielen natiivipuhujia, selkokielen hyötyvaikutukset olivat suuremmat kuin muilla kyselyyn vastanneilla. Selkokieltä käytettäessä heidän vastaamattomuusprosenttinsa oli pienempi ja vastausten vaihtelevuus eli jakautuminen eri vaihtoehtoihin oli suurempi. Vastausten vaihtelevuus lisää tutkimuksen luotettavuutta, koska silloin osallistujien voidaan olettaa vastanneen todenmukaisemmin. Hyvin suppea ja tiettyihin vastausvaihtoehtoihin keskittyvä vastauskäyttäytyminen saattaa merkitä rutinoitunutta ja vain vähäiseen reflektioon perustuvaa vastaustaktiikkaa.

Pappertin ja Bockin (2020) tutkimuksessa toinen osaryhmä koostui kehitysvammaisista tai toiminnallisen luku- ja kirjoitusvaikeuden omaavista henkilöistä. Tässä tutkimuksessa selkokielisten kielivalintojen vaikutukset vaihtelivat osaryhmittäin – taitavat lukijat eivät hyötyneet yhdyssanojen segmentaatiosta, mutta läpinäkyvät yhdyssanat hyödyttivät molempia ryhmiä. Rivero-Contrerasin ja työryhmän (2021) tutkimuksessa kohderyhmään kuului nuoria aikuisia, joiden diagnoosi oli lukihäiriö. Tässä tutkimuksessa havaittiin muun muassa, että selkokielisten valintojen, kuten yleisesti esiintyvien sanojen käytön, hyödyllisyyteen vaikutti osallistujan sanavaraston suuruus. Heikomman sanavaraston omaavat osallistajat hyötyivät selkokielistä valinnoista enemmän.

3.3. Selkokielen rakenteen ja tyylin merkitys

Tämän systemaattisen kirjallisuuskatsauksen toinen tutkimuskysymys on, millaiset asiat vaikuttavat siihen, onko selkokieli hyödyllistä vai hyödytöntä. Seuraavissa luvuissa tarkastellaan selkokielen hyödyllisyyteen vaikuttavia tekijöitä, kuten kuvien käyttöä, yhdyssanojen segmentaatiota ja läpinäkyvyyttä sekä sanojen pituuden, yleisyyden ja toistamisen merkitystä.

Suurin osa tutkimuksista hyödynsi silmänliikekameraa, jonka avulla voidaan tarkastella koehenkilön pupillin liikettä ja katseen kohteita lukemisen aikana (Åbo Akademi, 2019). Joissakin tutkimuksissa silmänliikekameran avulla mitattiin muun muassa tekstin kokonaislukuajat, ensimmäisen lukukerran katseluajat (engl. *first run dwell time*), paluuliikkeet tekstissä (engl. *text regressions out*), tekstin katseluajat (engl. *text gaze duration*), kohdesanojen lukuajat, kohdesanan katseluajat (engl. *target gaze duration*), katseen paluuliikkeet kohdesanasta pois (engl. *target regression out*) sekä regressiopolkujen kestot (engl. *regression path duration*).

3.3.1. Kuvien hyödyntäminen selkokielisessä materiaalissa

Kuvien hyödyntämistä tutkittiin kolmessa tutkimuksessa (Rivero-Contreras ym., 2021; Rivero-Contreras ym., 2023; Schatz ym., 2017). Rivero-Contrerasin ja kumppaneiden (2021;2023) tutkimuksissa osallistujat lukivat 60 lyhyttä lausetta, joista puolet sisälsivät kuvan. Kuva liittyi lauseessa olevaan kohdesanaan. Schatzin ja työryhmän (2017) tutkimuksessa tutkittavat lukivat lääketieteellisiä suostumusmenettelyjä, joista kahdessa oli mukana kuvatuksi. Nämä tekstit olivat standardikielinen materiaali kuvatuella ja selkokielinen materiaali kuvatuella.

Rivero-Contrerasin ja kumppaneiden (2021) tutkimuksessa vertailtiin lukihäiriöisiä nuoria aikuisia saman ikäisiin lukihäiriöttömiin kontrollihenkilöihin. Kaikki osallistujat arvioivat kuvalliset lauseet helpommiksi ymmärtää kuin ilman kuvaa esitetyt lauseet. Tutkimuksessa ei kuitenkaan löydetty johdonmukaisia tuloksia kuvan vaikutuksesta lukutarkkuuteen. Lauseet ilman kuvia johtivat pidempiin tekstin katseluaikoihin (engl. *text gaze duration*) ja pidempiin kohdesanan lukuaikoihin kuin lauseet, joissa kuvia oli. Lukihäiriöiset käyttivät enemmän aikaa lauseiden lukemiseen kuin kontrolliryhmän jäsenet. Ilman kuvia esitetyt lauseet johtivat myös pidempiin aikoihin kohdesanan katseluajassa (engl. *target gaze duration*) kuin lauseet, joissa kuva oli. Lukihäiriöiset käyttivät enemmän aikaa kohdesanan katseluun kuin kontrolliryhmäläiset. Myös regressiopolkujen kestot (engl. *regression path duration*) olivat kuvattomissa lauseissa pidempiä. Tulokset osoittivat, että

vähäisemmällä sanavarastolla ja lukualtistuksella varustetut osallistujat hyötyivät leksikaalisesta yksinkertaistamisesta eniten.

Rivero-Contrerasin ja kumppaneiden (2023) toisessa tutkimuksessa verrattiin alemman koulutustason opiskelijoita korkeamman koulutustason opiskelijoihin. Tuloksissa havaittiin, että kuvalliset lauseet ymmärrettiin tarkemmin kuin kuvattomat lauseet, ja korkeamman koulutustason opiskelijat suoriutuivat paremmin kuin alemman koulutustason opiskelijat. Kuvan läsnäololla havaittiin olevan merkittävä vaikutus matalafrekvenssisten sanojen ymmärtämisessä, mutta ei korkeafrekvenssisten sanojen kohdalla. Kuvan läsnäolo myös lyhensi käsittelyaikaa, jos lause sisälsi matalafrekvenssisen sanan. Korkeafrekvenssisten sanojen kohdalla vastaavat tulokset eivät olleet merkitseviä. Kuvan katsomisajalla ei havaittu merkitseviä yhteyksiä ymmärtämiseen tai lukemisen prosessoinnin osa-alueisiin, kuten kirjaimien ja sanojen tunnistamiseen. Lauseet, jotka sisälsivät kuvan, johtivat lyhyempiin fiksaatioihin, lyhyempiin katseluaikoihin ja pienempään todennäköisyyteen tehdä takaisinsilmäyksiä. Korkeamman koulutustason opiskelijoilla oli lyhyemmät fiksaatiot sekä katseluaajat kuin alemman koulutustason opiskelijoilla. Korkeamman koulutustason opiskelijat lukivat siis nopeammin kuin alemman koulutustason opiskelijat.

Schatzin ja työryhmän (2017) tutkimuksessa koehenkilöille esitettiin lääketieteellinen suostumusmenettely, jota lukiessaan heidän tuli kuvitella sairastavansa kyseistä kuvitteellista sairautta. Suostumusmenettelyistä kahdessa oli kuva: yleiskielinen teksti kuvan kanssa sekä selkokieline teksti kuvan kanssa. Tekstin lukemisen jälkeen koehenkilöt vastasivat kolmeen ymmärtämistä vaativaan kysymykseen sekä päättivät, hyväksyvätkö he lääketieteellisen hoidon vai eivät. Tuloksissa havaittiin, että yleiskielinen teksti kuvan kanssa tuotti eri ryhmissä epäjohdonmukaisia vaikutuksia eikä selkeitä positiivisia vaikutuksia havaittu. Samankaltaisia tuloksia havaittiin selkokielineen tekstin yhteydessä, jossa oli mukana kuvatuki. Schatz ja työryhmä (2017) havaitsivat kuitenkin, että nuoremmat koehenkilöt ymmärsivät selkokielineen tekstin kuvan kanssa paremmin verrattuna tilanteeseen, jossa kuvaa ei ollut. Tulos ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä.

Kuvien positiivisia vaikutuksia havaittiin Rivero-Contrerasin ja kumppaneiden (2021;2023) tutkimuksissa, joissa kuvien läsnäolo lyhensi prosessointiaikaa sekä lisäsi lauseiden ymmärrystä. Positiiviset vaikutukset olivat suuremmat henkilöille, joilla oli lukihäiriö tai matalampi koulutustausta. Schatzin ja työryhmän (2017) tutkimuksessa kuvista ei havaittu olevan hyötyä.

3.3.2. Yhdyssanan segmentaatio ja läpinäkyvyys

Yhdessä katsaukseen valikoituneista artikkeleista tutkittiin yhdyssanojen segmentaation ja semanttisen läpinäkyvyyden roolia yhdyssanojen käsittelyssä (Pappert & Bock, 2020). Segmentaatiolla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa väliviivan käyttöä yhdyssanassa kahden osan välissä. Tutkimuksessa vertailtiin segmentoituja yhdyssanoja (esim. jää-kiekko) ja segmentoimattomia yhdyssanoja (esim. jääkiekko). Yhdyssanan semanttisella läpinäkyvyydellä tarkoitetaan sitä, kuinka helposti sanan merkitys on pääteltävissä sen osista. Läpinäkyvä yhdyssana, kuten vesipullo, koostuu osista, joiden merkitykset ovat säilyneet ja muodostavat ymmärrettävän kokonaisuuden. Sen sijaan läpinäkymätön yhdyssana, kuten mustasukkainen, ei paljasta merkitystään yhtä suoraviivaisesti yksittäisten osien perusteella. Pappertin ja Bockin tutkimus (2020) oli jaettu kahteen kokeeseen. Kokeessa 1 koehenkilöinä oli kehitysvammaisia henkilöitä sekä henkilöitä, joilla oli toiminnallinen luku- ja kirjoitustaidottomuus. Kokeessa 2 koehenkilöinä oli taitavia ja sujuvia lukijoita. Kokeiden sanalistat oli rakennettu niin, että yhdyssanat muodostuivat kahdesta substantiivista ja koostuivat 2–4 tavusta, jotka jakaantuivat 44 läpinäkyvään (engl. *transparent*) yhdyssanaan sekä 44 läpinäkymättömään (engl. *opaque*) yhdyssanaan. Kaikki yhdyssanat esitettiin sekä yhteen kirjoitettuna että osiin jaettuina. Sanalistat sisälsivät myös 88 morfologisesti kompleksista pseudonyymiä, joista puolet esitettiin yhtenä sanana ja puolet osiin jaettuna. Kokonaisuudessaan sanalista sisälsi 176 sanaa. Kokeessa 1 vastausaika oli 20 sekuntia, kokeessa 2 puolestaan 5 sekuntia.

Tulososiossa havaittiin, että kokeessa 1 tehtiin enemmän virheitä läpinäkymättömien kuin läpinäkyvien yhdyssanojen kohdalla. Lisäksi läpinäkymättömät yhdyssanat käsiteltiin hitaammin kuin läpinäkyvät. Segmentoidut sanat prosessoitiin nopeammin kuin segmentoimattomat. Segmentoitujen yhdyssanojen ja virheiden välillä ei löydetty päävaikutusta. Tämä voi johtua yksilöllisistä eroista sekä liian löysästä vastausaika-rajasta. Lisäksi segmentoitujen yhdyssanojen ja semanttisen läpinäkyvyyden välillä ei löydetty merkitsevää yhdysvaikutusta. Kokeessa havaittiin siis, että yhdyssanojen segmentaation helpottava vaikutus voi ilmetä sekä läpinäkymättömien, että läpinäkyvien yhdyssanojen kohdalla.

Kokeessa 2, jossa osallistujina oli taitavia lukijoita, läpinäkymättömät yhdyssanat aiheuttivat pidempiä reaktioaikoja kuin semanttisesti läpinäkyvät. Segmentoidut yhdyssanat prosessoitiin hitaammin kuin yhteen kirjoitetut, mikä on päinvastainen tulos verrattuna kokeeseen 1, jossa

kehitysvammaiset henkilöt hyötyivät segmentoinnista. Lisäksi virheitä tehtiin enemmän segmentoitujen ja läpinäkymättömien sanojen kohdalla. Segmentoitujen yhdyssanojen ja semanttisen läpinäkyvyyden välillä ei kuitenkaan löydetty merkitsevää yhdysvaikutusta.

Yhteenvedona voidaan todeta, että lukutaitotasosta riippumatta läpinäkymättömät yhdyssanat aiheuttivat pidempiä reaktioaikoja kuin läpinäkyvät yhdyssanat. Tuloksissa havaittiin, että kehitysvammaiset henkilöt sekä henkilöt, joilla oli toiminnallinen luku- ja kirjoitustaidottomuus, hyötyivät yhdyssanojen segmentaatiosta, toisin kuin taitavat lukijat. He kokivat sen jopa häiritsevänä. Tämä viittaa siihen, että erityisryhmille suunnatussa selkokielisessä tekstissä olisi hyvä käyttää yhdyssanan kahden osan välissä väliviivaa.

3.3.3. Sanojen pituuden, yleisyyden ja toistumisen merkitys

Selkokielen rakenteeseen kuuluvat lyhyet sanat, yleiset sanat sekä sanojen toistaminen (Maaß, 2020). Näitä kaikkia ominaisuuksia tutkittiin Frondénin ja Kaakisen (2023) tutkimuksessa. Sanojen yleisyyttä tutkittiin myös Rivero-Contrerasin ja kumppaneiden (2021;2023) tutkimuksissa.

Frondeénin ja Kaakisen (2023) tutkimuksessa koehenkilöinä olivat kehitysvammaiset henkilöt. Kontrolliryhmä koostui yliopisto-opiskelijoista. Osallistujat lukivat kaksi viranomaistekstiä, joista molemmat oli kirjoitettu selkoruotsilla. Teksti A sisälsi yleistä tietoa tulorekisteristä, kun taas teksti B käsitteli tulorekisteriin liittyviä valtuutuksia asioiden hoitamiseen. Lukemisen aikana osallistujien silmänliikkeitä seurattiin. Silmänliikkeistä laskettiin jokaiselle sanalle kolme lukemismittaa, joita olivat kokonaiskatseluaika (engl. *dwelling time*), ensimmäisen lukukerran katseluaika (engl. *first run dwelling time*) sekä regressiopolkujen kesto (engl. *regression path duration*). Tuloksissa havaittiin, että pidemmät sanat saivat aikaan pidempiä fiksaatioiden kestoja. Erityisesti kohderyhmässä sanojen pituuden vaikutus oli huomattavampi verrattuna kontrolliryhmään. Sanan frekvenssin kasvaessa sanalle kohdistuvan katseen kesto lyheni. Tämä vaikutus oli voimakkaampi kohderyhmässä kuin kontrolliryhmässä. Sanan toistaminen vaikutti ainoastaan kokonaiskatseluaikamittariin. Kun sanojen toistomäärä tekstissä kasvoi, sanalle kohdistuneen katseen kesto lyheni. Kohderyhmän ja toiston välinen vuorovaikutus havaittiin vain kokonaiskatseluaajassa. Muut kaksi mittaria osoittivat samankaltaisia tuloksia molemmissa ryhmissä.

Rivero-Contrerasin ja kumppaneiden (2021) tutkimuksessa osallistujat lukivat 60 lyhyttä lausetta, joissa oli kohdesana. Puolet lauseista sisälsi matalafrekvenssisen sanan ja puolet korkeafrekvenssisen sanan. Tuloksissa havaittiin, että lausetasolla koehenkilöt käyttivät enemmän aikaa lauseisiin, joissa oli matalamman frekvenssin sanoja. Lisäksi lauseissa, joissa kohdesana oli matalafrekvenssinen, tapahtui enemmän regressioita kuin korkeafrekvenssisen sanan kohdalla. Tutkimuksessa ei kuitenkaan havaittu sanan yleisyyden vaikutusta tekstin katseluaikaan. Sanatasolla matalafrekvenssisillä sanoilla oli myös korkeammat lukuajat kuin korkeafrekvenssisillä sanoilla. Kohdesanan katseluaika oli pidempi matalafrekvenssisillä sanoilla. Todennäköisyys regressioihin oli suurempi matalafrekvenssisillä sanoilla kuin korkeafrekvenssisillä sanoilla. Matalafrekvenssiset sanat johtivat myös pidempiin regressiopolkujen kestoihin. Korkean ja matalan frekvenssin kohdesanojen lukuaikojen erot olivat tilastollisesti merkitseviä vain osallistujilla, joilla oli heikompi sanavarasto ja vähemmän tekstialtistusta.

Rivero-Contrerasin ja kumppaneiden (2023) tutkimuksessa koehenkilöt lukivat 60 lyhyttä lausetta, joissa oli kohdesana. Puolet lauseista sisälsi matalafrekvenssisen sanan, puolet korkeafrekvenssisen sanan. Tekstitason tuloksissa sanan yleisyydellä ei havaittu olevan vaikutusta. Sanatasolla korkeafrekvenssiset sanat johtivat lyhyempiin fiksaatioaikoihin, katseluaikoihin, regressiopolkujen kestoihin ja pienempään todennäköisyyteen tehdä paluuliikkeitä pois sanasta. Korkeamman koulutustason opiskelijoilla oli lyhyemmät ajat fiksaatioajoissa, katseluaajoissa sekä regressiopolkujen kestoissa verrattuna matalamman koulutustason opiskelijoihin.

Tutkimukset tuottivat samankaltaisia tuloksia sanan frekvenssin merkityksestä. Kaikissa tutkimuksissa havaittiin, että vähemmän taitavilla lukijoilla matalafrekvenssiset sanat hidastavat prosessointiaikaa, kun taas korkeafrekvenssiset sanat nopeuttavat prosessointiaikaa. Lisäksi Frondénin ja Kaakisen (2023) tutkimuksessa todettiin, että kehitysvammaiset lukevat korkeafrekvenssiset ja lyhyet sanat nopeammin kuin matalafrekvenssiset ja pidemmät sanat. Tämä viittaa siihen, että lyhyiden ja yleisten sanojen käytöstä saadut hyödyt ovat kehitysvammaisille lukijoille merkittävämmät kuin tyypillisille lukijoille. Sanojen toiston merkitys jäi kuitenkin osittain epäselväksi, vaikka tulokset viittaavat siihen, että kehitysvammaiset hyötyvät toistosta kokonaislukuajan suhteen. Nämä kaikki havainnot ovat merkittäviä selkokielen tekstin tekemisessä.

4. Pohdinta

Tämän tutkimuksen ensimmäinen tutkimuskysymys koski sitä, onko selkokielineen viestintä hyödyllisempää kuin yleiskielinen viestintä eri selkokielistä käyttävien väestöryhmien näkökulmasta. Toinen tutkimuskysymys tarkasteli niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, onko selkokieli hyödyllistä vai ei. Seuraavissa luvuissa kerrotaan tutkimuksen keskeisimmistä tuloksista sekä sen vahvuuksista ja rajoitteista. Myös tutkimuksen merkitystä ja jatkotutkimusehdotuksia käsitellään.

4.1. Tutkimuksen keskeisimmät tulokset

Ensimmäinen tutkimuskysymys koski selkokielen käytön hyödyllisyyttä eri väestöryhmissä. Tutkimuksen keskeisimpänä tuloksena voidaan pitää sitä, että selkokielen vaikutukset eri väestöryhmiin eivät ole yksiselitteisiä: vaikuttaa siltä, että selkokielen hyödyllisyyteen vaikuttavat sekä monimutkaiset yksilön sisäiset seikat että selkokielen sisäiset tyylivalinnat. Tutkimus antaa kuitenkin aihetta olettaa, että selkokieli on, kenties oletetustikin, hyödyllisintä erityisryhmien, kuten kehitysvammaisten henkilöiden, maahanmuuttajien, ikääntyneemmän väestön ja heikkolukutaitoisten kohdalla. Normaali väestön kohdalla tulokset olivat melko ristiriitaisia. Osassa tutkimuksista normaali väestö hyötyi selkokielisistä valinnoista (Okuhara ym., 2020; Schmutz ym., 2019), osassa vaikutus oli mitäänsanomaton (Bauer ym., 2025) ja osassa selkokieli jopa heikensi ymmärtämistuloksia (Schatz ym., 2017).

Vaikutukset ovat kuitenkin näiden artikkelien perusteella erityisryhmienkin kohdalla melko hillittyjä. Esimerkiksi vaikutus kehitysvammaisen aikuisväestön luetun ymmärtämiseen (Buell ym., 2020; Frondén & Kaakinen, 2023) oli vain vähäistä. Nuorille laajemmassa mittakaavassa ja pitkäaikaisena interventiona (Ladias ym., 2022) selkokielestä oli mittavampaa hyötyä. Voidaan siis pitää mahdollisena, että selkokielen hyödyntäminen on ainakin osittain opittu taito, joka vaatii harjaannuttamista. Myös ohjauksella voi olla vaikutusta ymmärtämistuloksiin: Ladiaksen ja kumppaneiden (2022) tutkimuksessa, jossa myönteisiä vaikutuksia havaittiin enemmän, myös ohjaus oli pitkäkestoista ja luonteeltaan yksilöllisempää sekä enemmän itsetuntoa ja -pystyvyyttä tukevaa.

Myös lukutaitotasolla havaittiin olevan vaikutusta selkokielen hyödyllisyyteen. Bauerin ja kumppaneiden (2025) tutkimuksessa heikomman lukutaidon omaavien osallistujien havaittiin hyötyvän selkokielestä enemmän. Heikon lukutaidon omaavan väestön sisälläkin todettiin

yksilöllisten piirteiden vaikutusta: esimerkiksi Rivero-Contrerasin ja työryhmän (2021) tutkimuksessa kaikki kohderyhmän osallistujat olivat lukihäiriöisiä, mutta heistä heikomman sanavaraston omaavat henkilöt hyötyivät selkokielisistä valinnoista enemmän.

Selkokielellä voidaan myös todeta olevan mahdollisia vaikutuksia henkilöiden omiin tunnekokemuksiin. Okuharan ja kollegoiden (2020) tutkimuksessa selkokielinen materiaali vaikutti positiivisesti osallistujien itsepystyvyyteen. Schatzin ja kumppaneiden (2017) tutkimuksessa selkokielinen materiaali tai tekstin helppolukuisuuden aste ei puolestaan vaikuttanut tutkittavien tunnekokemuksiin. Voidaan olettaa, että kyseisessä tutkimuksessa tekstin sisältö, eli lääketieteellinen suostumusmenettely, vaikutti tutkittavien tunteisiin tekstin helppolukuisuutta enemmän. Schmutzin ja kumppaneiden (2019) tutkimuksessa selkokielinen materiaali oli epäpidettyä. On siis mahdollista, että liian helppolukuinen materiaali herättää normaaliväestössä myös negatiivisia tunteita.

Toinen tutkimuskysymys käsitteli selkokielen sisäisiä piirteitä, jotka vaikuttavat sen ymmärrettävyyteen ja vaikuttavuuteen. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin erityisesti kuvien, yhdyssanojen segmentaation, sanojen frekvenssin, pituuden ja toiston vaikutusta selkokielen toimivuuteen.

Kuvien käytöstä todettiin olevan hyötyä Rivero-Contrerasin ja kumppaneiden (2021;2023) tutkimuksissa. Tekstiin sisällytetty kuva helpotti lauseiden ymmärtämistä sekä tehosti lukemisen prosessointia. Kuvien läsnäolo tuki erityisesti lauseiden alkuosien sanaprosessointia, jolloin lukijat pystyivät ennakoimaan tulevia sanoja ja aktivoimaan semanttista sisältöä. Rivero-Contrerasin ja kumppaneiden (2021) mukaan visuaalisesta tuesta hyötyivät eniten osallistujat, joilla oli heikompi sanavarasto ja vähäisempi lukualtistus. Sen sijaan Schatzin ja työryhmän (2017) tutkimuksessa kuvien käytöstä ei havaittu merkittävää hyötyä koko ryhmän tasolla. Tutkimuksessa havaittiin kuitenkin ikäryhmittäisiä eroja: nuoremmat osallistujat ymmärsivät selkokielistä tekstiä paremmin kuvien avulla, kun taas vanhemmat osallistujat hyötyivät kuvista yleiskielisen tekstin yhteydessä. Jatkossa tarvitaan lisätutkimusta siitä, millaiset kuvat tukevat ymmärtämistä tehokkaimmin ja siitä, miten se vaihtelee eri kohderyhmien välillä. Huomionarvoista on, että myös tutkimuksissa käytettyjen kuvien toteutustavat vaihtelivat.

Pappertin ja Bockin (2020) tutkimuksessa tutkittiin yhdyssanojen segmentaatiota ja semanttisen läpinäkyvyyden roolia yhdyssanojen käsittelyssä. Tutkimus sisälsi kaksi koetta, joista ensimmäisessä koehenkilöinä oli kehitysvammaisia henkilöitä sekä henkilöitä, joilla oli toiminnallinen luku- ja

kirjoitustaidottomuus. Toisessa kokeessa koehenkilöinä oli taitavia ja sujuvia lukijoita. Molemmissa kokeissa havaittiin, että läpinäkymättömät yhdyssanat aiheuttivat pidempiä reaktioaikoja kuin läpinäkyvät yhdyssanat. Tutkimuksessa havaittiin, että taitavat lukijat eivät hyötyneet yhdyssanojen segmentoinnista, kun taas kehitysvammaiset käsittelivät segmentoituja yhdyssanoja nopeammin kuin segmentoimattomia. Kehitysvammaiset hyötyivät segmentaatiosta riippumatta sanojen semanttisesta läpinäkyvyydestä. Tämä viittaa siihen, että selkokielessä segmentaatio voi olla tärkeämpää kuin sanojen semanttinen läpinäkyvyys.

Sanojen pituuden, yleisyyden ja toistumisen merkitystä tutkittiin Frondénin ja Kaakisen (2023) tutkimuksessa. Lisäksi sanojen yleisyyttä tutkittiin Rivero-Contrerasin ja kumppaneiden (2021;2023) tutkimuksissa. Kaikissa näissä tutkimuksissa havaittiin, että matalafrekvenssiset sanat hidastivat heikkojen lukijoiden prosessointiaikaa, kun taas korkeafrekvenssiset sanat nopeuttivat sitä. Frondénin ja Kaakisen (2023) tutkimuksessa todettiin, että pidemmät sanat aiheuttivat pidempiä fiksaatiokestoja kehitysvammaisten henkilöiden ryhmässä. Tutkijat tutkivat myös toiston merkitystä, jonka osalta havaittiin epäselviä tuloksia. Toisto oli merkittävää ainoastaan koehenkilöiden eli kehitysvammaisten kokonaislukuajan mittarissa. Kaikkien kolmen tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että pitkät, harvinaiset ja tekstissä harvemmin toistetut sanat aiheuttavat suurempia haasteita vähemmän taitavien lukijoiden ryhmässä. Selkokielisessä viestinnässä kannattaa siis hyödyntää yleisiä, lyhyitä sanoja sekä toistaa sanoja synonyymien sijaan.

4.2. Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitteet

Tämän tutkimuksen vahvuuksiin voidaan lukea sen ajankohtaisuus: kaikki katsaukseen sisällytetyt artikkelit ovat viimeisen kymmenen vuoden ajalta. Tämä on merkityksellistä, koska tuoreiden artikkelien myötä voidaan olettaa esimerkiksi selkokielen suuntaviivojen olleen tutkimuksissa samankaltaisia. Selkokieli on ilmiönä ja erityisesti tutkimuksen kohteena melko uusi, mikä myös osaltaan selittää löydettyjen artikkelien viimeaikaisuutta.

Tämä katsaus sisältää myös useilla eri kielillä toteutettuja tutkimuksia; kymmenessä valikoituneessa artikkelissa oli käytetty yhteensä kuutta eri kieltä. Tämän systemaattisen kirjallisuuskatsauksen kontekstissa tämä on mielenkiintoista, koska se laajentaa ymmärrystä selkokielestä ja sen kielikohtaisista piirteistä sekä kielen mahdollisesta vaikutuksesta selkokielen hyödyllisyyteen. Toisaalta kielien moninaisuus tutkimuksessa voidaan nähdä myös heikkoutena, koska tuloksia voi olla vaikeampi vertailla keskenään.

Tutkimuksen vahvuutena voidaan pitää myös sen laajaa näkökulmaa: tutkimus pitää sisällään monia erilaisia selkokielen kohderyhmiä käsitteleviä artikkeleita. Toisaalta laajaa näkökulmaa voidaan pitää myös heikkoutena. Tutkimus ei keskity kovin tarkasti määriteltyyn ilmiöön tai ihmisryhmään, jolloin tulokset eivät ole erityisen vertailukelpoisia. Valikoituneiden artikkelien tutkimusasetelmat ovat hyvin erilaisia ja keskenään erilaisista kulttuureista. Myös otoskoot vaihtelevat suuresti: pienin katsaukseen sisällytetty otoskoko oli neljä osallistujaa, suurin puolestaan 2005 osallistujaa.

Rajallinen tietokantahaku voidaan lukea tutkimuksen heikkoudeksi. Tietokantahaku suoritettiin ainoastaan yhteen tietokantaan aikataulusyistä, mutta kyseinen päätös on saattanut rajata katsaukseen sopivia tai oleellisia artikkeleita haun ulkopuolelle. Hakulauseke sisälsi useita kirjallisuudessa käytössä olevia synonyymejä selkokielelle, mikä luultavimmin auttoi sisällyttämään merkityksellisiä artikkeleita katsaukseemme. Tiivis hakulauseke mahdollisti laajan haun rajallisesta määrästä tutkimuksia.

4.3. Tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimusehdotukset

Suomella on pitkä historia selkokielessä, joka ulottuu 1980-luvulle saakka (Leskelä, 2021). Selkokieltä käytetään laajasti eri käytännön konteksteissa, kuten esimerkiksi uutisissa, kirjallisuudessa sekä virallisissa asiateksteissä. Laajasta käytöstä huolimatta sen virallinen ja oikeudellinen asema on yhä melko heikko. Selkokieleen suhtaudutaan kuitenkin yleisesti melko myönteisesti. Tulevaisuudessa on tärkeää vahvistaa selkokielen asemaa sekä edistää sen käyttöä eri käyttäjäryhmissä. Selkokielen Neuvottelukunta on laatinut Selkokielen toimintaohjelman vuosille 2024–2026, jonka tavoitteena on selkokielen aseman kehittäminen Suomessa (Selkokeskus, 2024). Toimintaohjelmassa esitetään viisi päätavoitetta: 1) selkokielen asemasta Suomen lainsäädännössä on tehtävä selvitys, 2) selkotoiminnalle on varmistettava riittävät resurssit, 3) selkokieli on juurrutettava osaksi yhteiskunnan julkista viestintää, 4) selkokielen asiantuntemusta on vahvistettava sekä 5) erilaisten selkoaineistojen julkaisemista tulee edistää ja lisätä. Tämä kirjallisuuskatsaus vahvistaa osaltaan selkokielen suomalaista asiantuntemusta.

Jatkotutkimuksissa olisi mielenkiintoista tarkastella selkokielen käyttöä käytännön konteksteissa, kuten terveydenhuollossa, viranomaisviestinnässä, opetuksessa tai sosiaalipalveluissa. Näissä ympäristöissä selkokielen vaikuttavuutta voitaisiin tutkia tarkemmin esimerkiksi viestin ymmärrettävyyden, vastaanottajien osallistumisen tai päätöksenteon tukemisen näkökulmasta.

Opetuksen ja koulunkäynnin kontekstissa olisi mielenkiintoista tutkia, voitaisiinko selkokielistä materiaalia hyödyntää laajemmin esimerkiksi erityisopetuksessa. Lisäksi ohjauksen ja neuvonnan vaikutuksista selkokielen hyödyttävyyteen tarvittaisiin lisätutkimusta. Mielenkiintoista olisi myös tarkastella, miten esimerkiksi jatkuvasti kehittyvää tekoälyä voitaisiin hyödyntää selkokielisen materiaalin tuottamisessa ja laajemmassa käyttöönnotossa.

Selkokielestä tarvitaan edelleen lisää tutkimuksia. Viime vuosina tutkimukset ovat painottuneet Keski-Euroopan saksankielisiin maihin (Lindholm & Vanhatalo, 2021), mutta myös kansainvälistä yhteistyötä tarvitaan entistä enemmän erityisesti tutkimuksen osalta. Vaikka tutkimuskielet ja -kohteet vaihtelevat, tarvitaan yhtenäisiä tutkimusmenetelmiä ja teoreettisia lähestymistapoja, jotta alalle voidaan rakentaa vankka ja vertailukelpoinen tutkimusperusta. Selkokieli on luonteeltaan monitieteinen tutkimusalue, joka kiinnostaa muun muassa kielitieteen, terveysalan ja sosiologian tutkijoita. Suomessa selkokielen tutkimus on kasvanut merkittävästi (Leskelä, 2021). Vuonna 2018 Helsingin yliopistossa perustettu Klaara-verkosto tarjoaa tutkijoille yhteistyöalustan selkokielen tutkimuksen kehittämiseksi. Myös suomenkielistä tutkimusta tarvitaan lisää, koska suomi poikkeaa rakenteeltaan ja kielioppisäännöiltään useista enemmän tutkituista kielistä.

4.4. Yhteenveto

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta tulokset viittaavat siihen, että selkokielen vaikuttavuuteen vaikuttavat sekä yksilölliset tekijät että selkokielen sisällölliset ja kielelliset ratkaisut. Tutkimus vahvistaa käsitystä, että selkokieli on hyödyllistä tietyille erityisryhmille, kuten kehitysvammaisille ja heikkolukutaitoisille, kun taas normaaliväestön kohdalla vaikutukset ovat vaihtelevia. Käytännön merkityksessä tämä korostaa tarvetta kohderyhmälähtöiselle ja yksilöllisiin tarpeisiin perustuvalla selkokielelle. Selkokieli on tehokkainta, kun se on suunniteltu ja kohdennettu tarkasti tietylle kohderyhmälle. Ladiaksen ja kumppaneiden (2022) tutkimus tuo esiin, että selkokielen hyödyntäminen voi myös vaatia oppimista ja harjoittelua. Siksi on tärkeää, että selkokielen käyttäjiä tuetaan, neuvotaan ja ohjataan selkokielisen materiaalin käytössä ja ymmärtämisessä.

Toinen tutkimuskysymys liittyi selkokielen rakenteellisten ja kielellisten piirteiden vaikutukseen sekä ymmärrettävyyteen. Tutkimus osoitti, että kuvat, yhdyssanojen segmentaatio ja semanttinen läpinäkyvyys, sanojen frekvenssi, pituus ja toisto vaikuttavat lukijan tekstin ymmärtämiseen sekä lukemisen prosessointiin. Käytännön kontekstissa näitä keinoja kannattaa hyödyntää selkokielisen

materiaalin teossa. On kuitenkin tärkeä huomioida, että vaikutukset vaihtelevat eri käyttäjäryhmien välillä, joten viestinnän kohdentaminen ryhmäkohtaisesti on suositeltavaa. Myönteiset vaikutukset olivat suurempia erityisryhmissä normaaliväestöön verrattuna.

Tämän kirjallisuuskatsauksen pohjalta voidaan todeta, että selkokielen hyödyllisyys eri kohderyhmissä on monimutkainen ilmiö, johon vaikuttavat sekä yksilön että itse selkokielen sisäiset tekijät. Jotta selkokielen hyödyllisyyttä voidaan jatkossa ymmärtää paremmin ja käyttöä optimoida, tarvitaan aiheesta lisää laadukasta tutkimusta useilla eri kielillä. On kuitenkin selvää, että selkokieli on oikein toteutettuna useita eri ihmisryhmiä hyödyttävä ja palveleva apukeino, jonka asema tulee taata. Voidaan siis todeta, että juuri heikommassa asemassa olevien vähemmistöryhmien kohdalla selkokieli ja sen mukanaan tuoma saavutettavuus on tärkeää – ei turhaa.

Lähteet

- Bauer, I., Kunz, T., & Gummer, T. (2025). Plain language in web questionnaires: effects on data quality and questionnaire evaluation. *International Journal of Social Research Methodology*, 28(1). <https://doi.org/10.1080/13645579.2023.2294880>
- Buell, S., Langdon, P. E., Pounds, G., & Bunning, K. (2020). An open randomized controlled trial of the effects of linguistic simplification and mediation on the comprehension of “easy read” text by people with intellectual disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 33(2), 219–231. <https://doi.org/10.1111/jar.12666>
- Chinn, D., & Homeyard, C. (2017). Easy read and accessible information for people with intellectual disabilities: Is it worth it? A meta-narrative literature review. *Health Expectations : An International Journal of Public Participation in Health Care and Health Policy*, 20(6), 1189–1200. <https://doi.org/10.1111/hex.12520>
- Frondeén, C., & Kaakinen, J. (2023). Reading Easy Language texts written by public authorities: Evidence from eye tracking. *Finnish Journal of Linguistics*, 36, 7–36. <https://doi.org/10.61197/fjl.126062>
- Kielilaki [KieliL] 10.6.2003/423. <http://data.finlex.fi/eli/sd/2003/423/ajantasa/2024-12-19/fin>
- Ladas, G., Iatraki, G., & Soulis, S.-G. (2022). Providing Access to Reading Comprehension for Greek Secondary Students with Mild Intellectual Disabilities. *Education Sciences*, 12(12), 921-. <https://doi.org/10.3390/educsci12120921>
- Leskelä, L., (2021). Easy Language in Finland. Teoksessa C. Lindholm, & U. Vanhatalo (toim). (2021). *Handbook of Easy Languages in Europe* (s. 149–190). Frank & Timme.
- Leskelä, L., & Uotila, E. H. (2020). Selkokieli saavutettavan viestinnän välineenä. Julkaisussa M. Hirvonen & T. Kinnunen (toim.), *Saavutettava viestintä: Yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistämässä*. (s. 227–248). Gaudeamus, Helsinki.
- Lindholm, C., Leskelä, L., Kurhila, S., Laakso, M., Lehtinen, M., Pohja, S., & Kehitysvammaliitto. (2011). *Haavoittuva keskustelu: keskusteluanalyttisiä tutkimuksia kielellisesti epäsymmetrisestä vuorovaikutuksesta*. Kehitysvammaliitto.
- Lindholm, C., & Vanhatalo, U. (2021). *Handbook of Easy Languages in Europe* (Vol. 8). Frank & Timme. <https://doi.org/10.26530/20.500.12657/52628>
- Maaß, C. (2020). *Easy Language – Plain Language – Easy Language Plus: Balancing Comprehensibility and Acceptability* (Vol. 3). Frank & Timme. <https://doi.org/10.26530/20.500.12657/42089>

- Okuhara, T., Ishikawa, H., Ueno, H., Okada, H., Kato, M., & Kiuchi, T. (2020). Influence of high versus low readability level of written health information on self-efficacy: A randomized controlled study of the processing fluency effect. *Health Psychology Open*, 7(1), 2055102920905627–2055102920905627. <https://doi.org/10.1177/2055102920905627>
- Pappert, S., & Bock, B. M. (2020). Easy-to-read German put to the test: Do adults with intellectual disability or functional illiteracy benefit from compound segmentation? *Reading & Writing*, 33(5), 1105–1131. <https://doi.org/10.1007/s11145-019-09995-y>
- Rivero-Contreras, M., Engelhardt, P. E., & Saldaña, D. (2021). An experimental eye-tracking study of text adaptation for readers with dyslexia: effects of visual support and word frequency. *Annals of Dyslexia*, 71(1), 170–187. <https://doi.org/10.1007/s11881-021-00217-1>
- Rivero-Contreras, M., Engelhardt, P. E., & Saldaña, D. (2023). Do easy-to-read adaptations really facilitate sentence processing for adults with a lower level of education? An experimental eye-tracking study. *Learning and Instruction*, 84, 101731-. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2022.101731>
- Schatz, T., Haberstroh, J., Bindel, K., Oswald, F., Pantel, J., Paulitsch, M., Konopik, N., & Knopf, M. (2017). Improving Comprehension in Written Medical Informed Consent Procedures. *GeroPsych*, 30(3), 97–108. <https://doi.org/10.1024/1662-9647/a000169>
- Schmutz, S., Sonderegger, A., & Sauer, J. (2019). Easy-to-read language in disability-friendly web sites: Effects on nondisabled users. *Applied Ergonomics*, 74, 97–106. <https://doi.org/10.1016/j.apergo.2018.08.013>
- Selkokeskus (2019). Selkokielen tarvearvio 2019. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. Haettu 8.5.2025 osoitteesta <https://selkokeskus.fi/in-english/wp-content/uploads/sites/4/2021/07/Tarvearvio-2019.pdf>
- Selkokeskus (2024). Selkokielen toimintaohjelma 2024–2026. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. Haettu 12.5.2025 osoitteesta <https://selkokeskus.fi/tietoa-meista/selkokielen-toimintaohjelma-2024-2026/>
- Selkokeskus (2025). Selkokielen määritelmä. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. Haettu 12.5.2025 osoitteesta <https://selkokeskus.fi/selkokieli/selkokielen-maaritelma/>
- Åbo Akademi (2019). Silmänliikekamera (Eye tracking). Haettu 28.4.2025 osoitteesta <https://www.abo.fi/fi/metodi/silmanliikekamera-eye-tracking/>